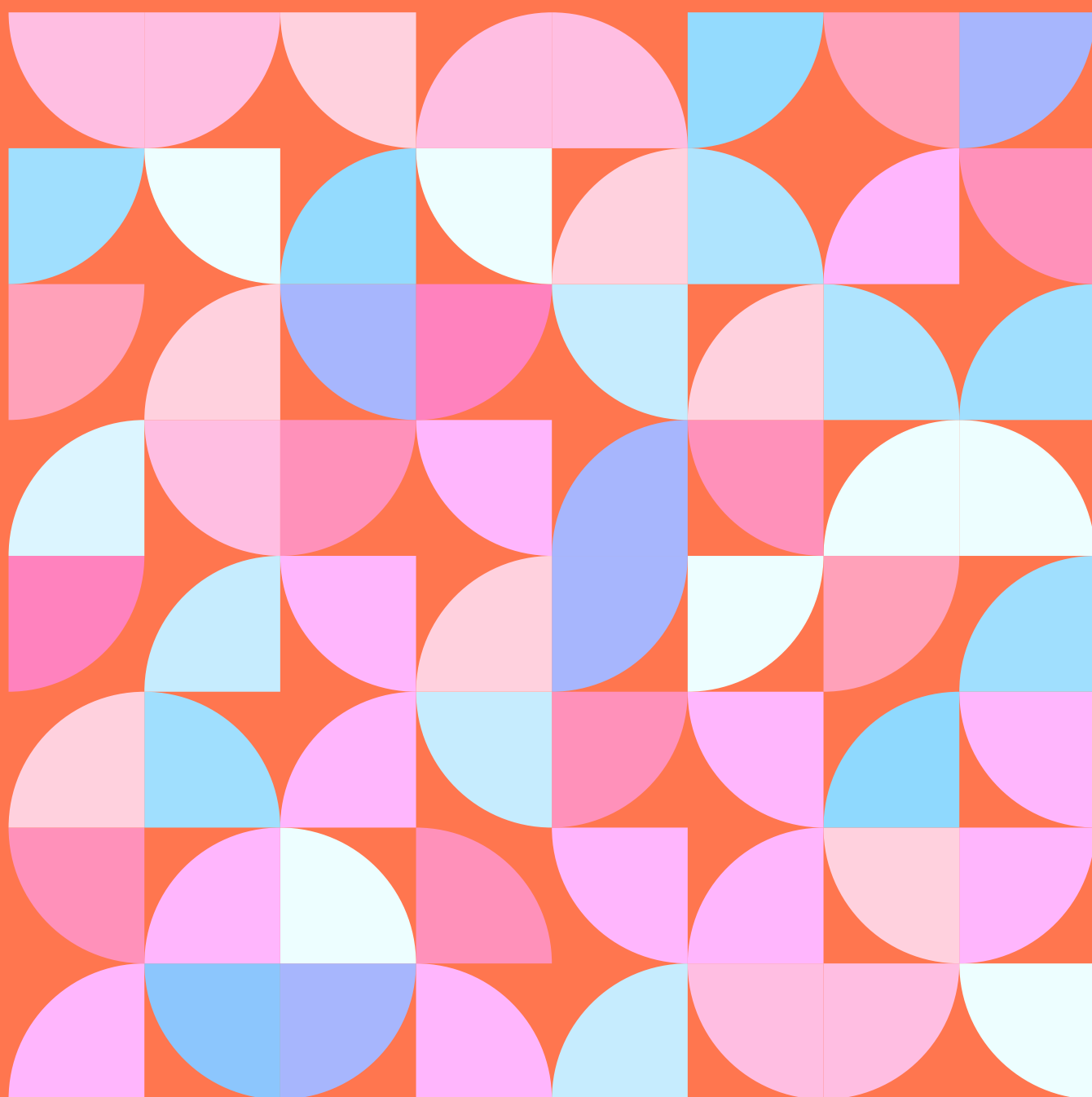

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

LYČIŲ LYGYBĖ KULTŪROS SEKTORIUJE:
**MOTERŲ MENININKIŲ EKONOMINĖ
IR EMOCINĖ BŪKLĖ**

SANTRAUKA

Tarptautinis scenos menų festivalis
„ConTempo“, trupės „Rhizome“
akrobatinis pasirodymas „Spiralė“, 2022 m.
Nuotrauka: Martynas Plepys

Kristina Mažeikaitė

Kamilė Čelutkaitė

Tyrimo vadovė
Kristina Mažeikaitė

Ypatinga padėka
Radvilei Maskuliūnaitei

© Lietuvos kultūros taryba, 2022

Šios informacijos naudojimas galimas mokslo ir nekomerciniais tikslais, nurodant cituojamą šaltinį.

Leidinyje panaudotos Martyno Plepio, Visvaldo Morkevičiaus, Irmės Vyšniauskaitės, Manto Repečkos, Kemel photography, „Fheel Concept“ nuotraukos.

Dizaineris Kazimieras Dainovskis

Naugarduko g. 10, LT-01309 Vilnius

www.ltk.lt

Autorių išreikštas požiūris nebūtinai sutampa su Lietuvos kultūros tarybos.

KONTEKSTAS

1. Nuo 2018 metų lyčių lygybė yra tapusi vienu iš svarbiausių Europos Sąjungos politikos prioritetų visose politikos sferose, tarp jų ir kultūros politikoje. Todėl Europos Sąjunga ryžtingai ir aktyviai siekia įgyvendinti lyčių lygybės principą kultūros sektoriuje įvairiomis formomis: formaliais politiniais įsipareigojimais, finansiniais mechanizmais ir tyrimais apie lyčių lygybės padėtį ES kūrybinių industrijų sektoriuje. Lietuva yra pasirašiusi ir priėmusi UNESCO konvenciją dėl kultūros raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, sutartis, darbo planus ir išvadas dėl lyčių lygybės kultūros srityje. Tad Lietuva bent formaliai yra įsipareigojusi siekti lyčių lygybės visuomenės ir politikos sferose, taigi ir kultūros srityje. Vis dėlto kultūros politikos formavimo ir įgyvendinimo dokumentuose lyčių lygybės tikslas yra kone visai neaptinkamas.

EKONOMINĖ BŪKLĖ – KIEKYBINIAI DUOMENYS: PAJAMŲ NELYGYBĖ PAGAL MENO SRITIS

2. Grindžiama duomenimis, surinktais dr. Rusnės Kregždaitės ir dr. Erikos Goldevskos „Menininkų socialinės ir kūrybinės būklės vertinimo“ studijos metu, šio tyrimo metu atlikta analizė parodė, kad kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriuje vyrauja lyčių darbo užmokesčio atotrūkis. Vidutiniškai 1,4 karto daugiau vyrų menininkų (42,30 %) nei moterų kūrėjų (30,51 %) turi didesnes nei 901 euras pajamas, tačiau analizuojant pajamų kategoriją daugiau nei 1 201 euras, vyrų dalis yra 2,1 karto didesnė nei moterų (23,43 % vyrų ir 11,07 % moterų). Lyginant žemesnę pajamų kategoriją „iki 600 eurų“, kurioje vidutiniškai yra 1,4 karto daugiau moterų (42,95 %) nei vyrų (31,22 %) problemiškausias sritys yra **kinas, dailė ir fotografija** bei **įvairių kelių meno sričių kategorija**. Pasirinkus 900 eurų pajamų ribą, išryškėja penkios sritys, kuriose egzistuoja didžiausia moterų ir vyrų pajamų atskirtis: tai **kinas, šokis, tarpdisciplininis menas, vizualieji menai** bei **scenos menai**. Kalbant apie aukštesnę pajamų kategoriją (daugiau nei 1 201 euras), didžiausia pajamų nelygybė vyrauja **tarpdisciplininio meno, dizaino, architektūros literatūros, teatro, vizualiųjų menų ir scenos menų** kategorijose. Kita vertus, remiantis LKT stipendijų statistikos duomenimis, matyti, kad daugelyje sričių situacija tarp vyrų ir moterų pakankamai lygiavertė. Kitaip tariant, skiriamas finansavimas nepriklauso nuo lyties.

EKONOMINĖ BŪKLĖ – KIEKYBINIAI DUOMENYS: KAS LEMIA MOTERŲ IR VYRŲ PAJAMŲ NELYGYBĘ PAGAL SRITIS

Tarptautinis scenos menų festivalis „ConTempo“,
Šeiko šokio teatro spektaklis „Mikado“, 2022 m.
Nuotrauka: Kemel photography

3. Moterų menininkų tikslinės grupės diskusijoje kaip viena iš pagrindinių priežasčių, lemiančių moterų ir vyrų kūrėjų pajamų atotrūkį, buvo nurodytas moterų savivertės klausimas. Diskusijos dalyvės teigė, kad **visuomenės ir lyčių stereotipų veikiamos moterys mažiau pasitiki savimi ir turi mažesnę savivertę nei vyrai**. Pašnekovės sutarė, kad moterys kūrėjos jaučia gėdą kalbėdamos apie pinigus, tuo labiau reikalaujamos didesnio atlyginimo ar net užmokesčio už kūrybinį užsakymą. Kadangi vyrai paprastai turi daugiau pasitikėjimo savimi ar geriau vertina savo atliekamą darbą, jie paprasčiausiai nesutinka dirbti už mažesnę atlygį, kai moterims mažesnis uždarbis atrodo priimtinas.
4. Kalbant apie konkrečias meno sritis, architektūros atstovė nurodė pagrindines tris priežastis, kodėl šioje srityje vyrų, gaunančių daugiau nei 1 201 euro mėnesio pajamas, yra tris kartus daugiau nei moterų. Šios priežastys – prastas darbo organizavimas, kai kur taikoma neapskaiytų bonusų praktika ir polinkis nekviesti moterų architektų į projektų vertinimo ekspertų komisijas.
5. Teatro srityje moterų ir vyrų pajamų atskirtis yra susiklosčiusi dėl dviejų pagrindinių priežasčių. Pirma, vyrai dominuoja teatro režisierių pozicijose, ypač didžiuosiuose nacionaliniuose ir valstybiniuose teatruose, nors pusė režisūros studijas baigiančių studentų yra moterys. Antra, daugelyje klasikinių pjesių pagrindiniai vaidmenys atitenka vyrams, o moteriški vaidmenys yra veikiau epizodiniai.
6. Kino industrijoje gajūs lyčių stereotipai ir finansavimą skiriančių ekspertų komisijų nepasitikėjimas moterimi režisiere lemia vis dar mažą moterų skaičių svarbiausiose ir geriausiai apmokamose kino kūrimo pozicijose, o tai sąlygoja moterų ir vyrų pajamų atotrūkį kino srityje.

EKONOMINĖ BŪKLĖ – KIEKYBINIAI DUOMENYS: PAJAMŲ NELYGYBĖ PAGAL AMŽIŲ

7. Didžiausia moterų ir vyrų pajamų atskirtis išryškėja 35–44 ir 45–54 metų amžiaus grupėse, tačiau taip pat išlieka aukšta 55–64 m. amžiaus kategorijoje. Pvz., 35–44 m. amžiaus grupėje daugiau nei 901 eurą uždirbančių vyrų yra dvigubai daugiau nei moterų (atitinkamai 64,21 % ir 30,71 %), 45–54 m. amžiaus kategorijoje uždirbančių daugiau nei 901 eurą vyrų (48,57 %) yra 1,8 karto daugiau nei moterų (27,1 %), o 55–64 m. sulaukusių ir tokias pajamas gaunančių vyrų (44,25 %) kūrėjų yra 1,7 kartus daugiau nei moterų (26,09 %). Pajamų rėžių kategorijoje „daugiau nei 1 201 euras“ šis skirtumas didėja iki 2,9 karto vyrų naudai 35–44 metų amžiaus grupėje (atitinkamai 32,63 % vyrų ir 11,02 % moterų) ir pasiekia piką 45–54 m. amžiaus kategorijoje, t. y. daugiau nei 1 201 euro pajamas gaunančių vyrų (40 %) yra net 4,3 karto daugiau nei moterų (9,35 %). **Taigi iš esmės šie duomenys atspindi pasaulines tendencijas, kai moterų ir vyrų pajamų nelygybė didėja vyresnėse darbingo amžiaus grupėse.**

EKONOMINĖ BŪKLĖ – PAJAMŲ NELYGYBĖ PAGAL AMŽIŲ: ŠEIMOS IR MENININKO PROFESIJOS SUDERINIMAS

8. Moterų ir vyrų pajamų skirtumus vyresnėse darbingo amžiaus grupėse lemia lyčių stereotipai ir netolygus rūpinimosi vaikais pasidalijimas šeimoje moterų naudai. Vis dėlto tiek moterų, tiek vyrų tikslinių grupių diskusijose išryškėjo kultūros sektoriui ypač opi problema – kultūros bendruomenėje įsigalėjusi prielaida, kad menininkė ar menininkas yra nepriklausoma, „autonomiška“ asmenybė be šeimyninių įsipareigojimų. Ši prielaida kyla iš stereotipo, kad kūrėjo profesiją yra kone neįmanoma suderinti su vaikų auginimu, tad **neretai moterys menininkės jaučia spaudimą mesti menininkės karjerą ir visą savo laiką skirti vaikų priežiūrai.** Tiesa, tai, kad iš vyro nesitikima šeimos kūrimo, apsunkena ir mažamečius vaikus turinčių vyrų kūrėjų sąlygas prašyti papildomo finansavimo vaikų rūpybos išlaidoms. Taigi, tiek tėvų, tiek motinų kūrėjų patirtis vienija faktas, kad dažniausiai kultūros įstaigų ar renginių vadybininkai nepagalvoja, jog kūrėjai turi šeimas ir kad šis faktas dėl kultūrinio darbo specifikos kelia papildomų finansinių iššūkių.

8-asis šiuolaikinės operos festivalis „NOA“ (Naujosios operos akcija), muzikinis performansas „Sporto grupė“, 2022 m. Konceptijos autorės: Gailė Griciūtė ir Viktorija Damerell
Nuotrauka: Ilmė Vyšniauskaitė

EKONOMINĖ BŪKLĖ – TEIGINIO „MANO PAJAMOS IŠ KŪRYBINĖS VEIKLOS YRA PAKANKAMOS PRAGYVENTI“ VERTINIMAS

9. Su teiginiu „Mano pajamos iš kūrybinės veiklos yra pakankamos pragyventi“ vidutiniškai visiškai nesutinka 1,4 karto daugiau moterų (58,04 %) nei vyrų (42,11 %). Tuo tarpu su teiginiu (visiškai) sutinkančių vyrų yra vidutiniškai 1,5 karto daugiau nei moterų (atitinkamai 27,19 % vyrų ir 18,15 % moterų). Taigi, jei lygintume su vyrais, moterys yra linkusios prasčiau vertinti, kad pajamų iš kūrybos pakanka pragyventi. Didžiausi skirtumai tarp vyrų ir moterų vertinimų išryškėja **literatūros, dizaino, architektūros ir fotografijos** srityse.

EKONOMINĖ BŪKLĖ – TEIGINIO „MANO METINĖS PAJAMOS YRA NEPASTOVIOS“ VERTINIMAS

10. Vidutiniškai panašus tiek vyrų, tiek moterų kūrėjų procentas nurodo (visiškai) sutinkantys su teiginiu, kad jų metinės pajamos yra nepastovios (atitinkamai 67,25 % ir 69,94 %). Vis dėlto šio teiginio kontekste išsiskiria architektūros bei etninės kultūros ir tautodailės sritys. **Tiek architektūros srityje, tiek etninės kultūros ir tautodailės sferoje** 1,6 karto daugiau moterų nei vyrų (visiškai) sutinka su teiginiu apie metinių pajamų nepastovumą (atitinkamai architektūroje 76,92 % moterų ir 48,53 % vyrų ir etninės kultūros ir tautodailės srityje 66,67 % moterų ir 41,67 % vyrų).

EKONOMINĖ BŪKLĖ – TEIGINIO „MANO PARTNERIO (–ĖS) / SUTUOKTINIO (–ĖS) / TĖVŲ PAJAMOS MAN LEIDŽIA UŽSIIMTI KŪRYBINE VEIKLA IR JĄ FINANSUOTI“ VERTINIMAS

11. Su teiginiu „Mano partnerio (–ės) / sutuoktinio (–ės) / tėvų pajamos man leidžia užsiimti kūrybine veikla ir ją finansuoti“ (visiškai) sutinka vidutiniškai dvigubai daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 26,19 % ir 13,45 %). **Problemiškos sritys yra kone visos, išskyrus architektūrą, šokį ir tarpdisciplininį meną.**

EMOCINĖ BŪKLĖ – KIEKYBINIAI DUOMENYS: DISKRIMINACIJA

Tarptautinis scenos menų festivalis „ConTempo“, trupės „Rhizome“ akrobatinis pasirodymas „Spiralė“, 2022 m. Nuotrauka: Martynas Plepys

12. Su teiginiu „Darbinėje aplinkoje esu patyręs /-usi diskriminacijos dėl lyties, amžiaus ir kt.“ (visiškai) sutinka vidutiniškai 2,2 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 18,75 % ir 8,48 %).

Problemiškos yra kone visos sritys, išskyrus etninę kultūrą ir tautodailę bei kiną. Vis dėlto faktas, kad kino industrijoje kone penktadalis tiek vyrų (18,18 %), tiek moterų (21,05 %) nurodė (visiškai) sutinkantys su teiginiu, turėtų kelti nerimą dėl diskriminacijos problemos masto kino srityje. Bene problemiškausias sritys yra **literatūra, architektūra, dizainas, fotografija** ir **muzika**. Literatūros ir dizaino srityse iš viso nebuvo vyrų, (visiškai) sutinkančių su aptariamu teiginiu, kai tokių moterų rašytojų yra 7,41 %, o dizainerių – 5 %. Architektūros srityje 5,2 karto daugiau moterų nei vyrų nurodė patyrusios diskriminaciją (atitinkamai 15,38 % ir 2,94 %). Fotografijos srityje 4,5 karto daugiau moterų nei vyrų sutiko su aptariamu teiginiu (atitinkamai 25 % ir 5,56 %), o muzikos srityje šis skirtumas yra 4,2 karto (28,13 % moterų ir 6,67% vyrų (visiškai) sutinka su teiginiu).

EMOCINĖ BŪKLĖ – KOKYBINIAI DUOMENYS: DISKRIMINACIJOS PATIRTYS

13. Daugelį per moterų ir vyrų tikslinių grupių diskusijas pasidalintų diskriminacijos patirčių sieja jausmas, kad su moterimis menininkėmis yra elgiama skirtingai nei su vyrais kūrėjais ir tai, kad viešojoje erdvėje **moterys kūrėjos turi nuolat kovoti, kad „užsitarnautų vardą“ ir gautų panašų pripažinimą kaip vyrai.**

14. Vyrų kūrėjai teigė patys matantys, kad būti moterimi kūrėja yra kur kas sudėtingiau nei vyru menininku. Diskusijos dalyviai diskutavo apie visuomenėje vyraujantį stereotipą, kad moterys gali būti meno projektų vadovės, jos gali rašyti meno istoriją, tačiau meną kuria vyrai.

EMOCINĖ BŪKLĖ – KIEKYBINIAI DUOMENYS: SEKSUALINIS PRIEKABIAVIMAS DARBINĖJE APLINKOJE

15. Su teiginiu „Darbinėje aplinkoje esu patyręs /-usi seksualinį priekabiavimą“ vidutiniškai sutinka 6,85 % moterų, o tai yra 5,9 karto daugiau nei vyrų (1,17 %). Problemiškiausios sritys yra **teatras, muzika, architektūra, literatūra, dizainas, fotografija** ir **tarpdisciplininis menas**. Teatro srityje net 12,28 % moterų (visiškai) sutiko su teiginiu dėl patirto seksualinio priekabiavimo, tokių moterų muzikos industrijoje – 9,38 %, architektūros srityje – 7,69 % moterų, o tarp dizainerių – 5 %, kai šiose keturiose srityse buvo 0 % vyrų, (visiškai) sutinkančių su teiginiu apie seksualinio priekabiavimo patirtį. Tarpdisciplininio meno srityje tiek vyrų, tiek moterų dalys, (visiškai) sutikusios su aptariamu teiginiu, yra didžiausios iš visų sričių. Vis dėlto 2,2 karto daugiau moterų nei vyrų (visiškai) sutinka su minėtu teiginiu (atitinkamai 15,79 % ir 7,14 %).

EMOCINĖ BŪKLĖ – KIEKYBINIAI DUOMENYS: PATYČIOS DARBINĖJE APLINKOJE

16. Palyginti su vyrais (7,31 %), kone dvigubai daugiau moterų (14,88 %) yra linkusios (visiškai) sutikti su teiginiu, kad patiria patyčių darbinėje aplinkoje. Problemiškiausios sritys yra **dizainas, architektūra, literatūra, dailė** ir **teatras**. Teatro srityje patyčias patiriančių tiek moterų, tiek vyrų yra daugiausia iš visų meno sričių – su aptariamu teiginiu (visiškai) sutinka 2,4 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 36,84 % ir 15,38 %).

EMOCINĖ BŪKLĖ – KIEKYBINIAI DUOMENYS: KONFLIKTAI DARBINĖJE APLINKOJE

17. Vidutiniškai su teiginiu „Mano darbinėje / kūrybinėje aplinkoje būna daug konfliktų“ (visiškai) sutinka 1,5 karto daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 14,58 % ir 9,94 %). Ypač problemiškos sritys yra **dizainas, literatūra, architektūra** ir **teatras**. Tiek moterys, tiek vyrai daugiausia konfliktų patiria teatro srityje. Joje net 43,86 % moterų (visiškai) sutinka su teiginiu, kad darbinėje / kūrybinėje aplinkoje patiria daug konfliktų. Tai yra 2,1 karto daugiau nei vyrų (21,15 %).

EMOCINĖ BŪKLĖ – KIEKYBINIAI DUOMENYS: DAUG STRESO DARBINĖJE APLINKOJE

- 18.** Vidutiniškai 1,3 karto daugiau moterų nei vyrų sutinka su teiginiu „Darbinėje aplinkoje patiriu daug streso“ (atitinkamai 29,46 % ir 22,81%). **Problemiškiausios sritys yra dizainas, etninė kultūra ir tautodailė ir teatras.** Teatras yra pirma sritis pagal vyrų ir moterų dalis, (visiškai) sutinkančias su teiginiu apie darbe patiriamą stresą, – šiame sektoriuje net 61,4 % moterų teigia patiriančios daug streso, o tai dvigubai daugiau nei vyrų (30,77 %).

EMOCINĖ BŪKLĖ – KOKYBINIAI DUOMENYS: KAS LEMIA EMOCIŠKAI TOKSIŠKĄ DARBO APLINKĄ TEATRE?

- 19.** Kadangi teatras visų pirma yra grupinė veikla, joje tradiciškai susiformavusi stipri ir aiški hierarchija. Iš pastarosios kyla nelygūs galios santykiai, o juose didžiausią įtaką turi režisierius, kuris iki šiol dažniau yra vyras nei moteris. Režisieriaus galia įžeisti ir pasinaudoti savo padėtimi gali tapti rimtu iššūkiu. Vis dėlto taip pat pastebima, kad ši aiškiai išreikšta hierarchija pamažu keičiasi ir „horizontalėja“, imama kurti lygiavertiškus santykius kūrybos procese.

LYDERYSTĖ IR PRIPAŽINIMAS: PROJEKTŲ VADOVAI AR PROJEKTŲ VADOVĖS

- 20.** Per 2015–2022 m. laikotarpį moterys buvo 10 350 LKT finansuotų projektų vadovės. Šiems projektams LKT skyrė daugiau nei 94 mln. Eur. Per tą patį laikotarpį projektų vadovai vyrai vadovavo daugiau nei 2 kartus mažesniai kiekiui projektų, kuriems LKT skirtas finansavimas taip pat buvo daugiau nei 2 kartus mažesnis. Atrodytų, kad žvelgiant iš LKT finansuotų projektų perspektyvos ir vertinant projektų vadovus pagal lytį, turime pozityvią moterų persvarą. Visgi tai, kad moterys dominuoja kultūros sektoriuje, gali liudyti didesnės nelygybės problemą. Žinoma, kad kultūros sektoriaus darbo užmokestis yra vienas mažiausių, palyginti su kitomis sritimis. Tad nors tarp projektų vadovių dominuoja moterys, situacija nėra vienareikšmiškai pozityvi.

Miesto muzikos festivalis „Untold City“, „Saulės kliošas“ koncertas, 2022 m. Nuotrauka: Mantas Repečka

LYDERYSTĖ IR PRIPAŽINIMAS: NACIONALINIŲ KULTŪROS ĮSTAIGŲ VADOVAI

- 21.** Galios pozicijas tarp vyrų ir moterų galima identifikuoti pagal įstaigų vadovus. 2022 m. nacionalinėms įstaigoms vadovavo 25 moterys ir 31 vyras (45 % ir 55 % atitinkamai). Tad bendrai situaciją galima vertinti kaip pakankamai lygiavertišką.

LYDERYSTĖ IR PRIPAŽINIMAS: NACIONALINĖS KULTŪROS IR MENO PREMIJOS LAUREATAI (LYČIŲ PASISKIRSTYMAS)

- 22.** Moterys menininkės apdovanojimų pelno rečiau. Vertinant nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatus 1989–2022 m. matyti, kad moterys apdovanojimų gavo 3,5 karto mažiau nei vyrai.

BENDRA IŠVADA

Apibendrinant šį tyrimą galima teigti, kad kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriuje egzistuoja lyčių nelygybės problema, pasireiškianti kaip nelygi vyrų ir moterų kūrėjų ekonominė bei emocinė būklė. Kitaip tariant, vidutiniškai vyrų ekonominė ir emocinė **būklė yra geresnė nei moterų kūrėjų. Be to, vyrų kūryba yra dažniau įvertinama nei moterų kūryba, o tai taip pat prisideda prie didesnės emocinės ir ekonominės atskirties tarp vyrų ir moterų.**

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

Kultūra^τ

